

ศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับสังคมของพระพุทธศาสนาเถรวาท

รศ.ดร.มานพ นักการเขียน

16 พฤษภาคม 2558

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาเพื่อสังคม (Socially Engaged Buddhism) เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับสังคม ต้องผูกพันกับสังคม (must be engaged) ไม่มีการแยกเรื่องศาสนากับสังคมออกจากกัน ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสแก่พระอรหันต์สาวก ๖๐ องค์ ว่า “พวกเธอจงเที่ยวจาริก เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์...” (วิ.ม., เล่ม ๔, ข้อ ๑๒, หน้า ๑๒) ซึ่งเรียกว่า “สังคหุระ” คือการบริการสังคม มีหน้าที่สังเคราะห์ชาวบ้านด้วยสังคหัตถ์ ๔ เป็นพระพุทธศาสนาที่ห่วงใยประชาชนเมื่อตรัสรู้แล้ว จึงออกเทศนาสั่งสอนตลอดเวลา ๔๕ พรรษา ช่วงนี้เรียกว่าเป็นพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม (Engaged Buddhism) ที่เน้นสังคหุระคือการพัฒนาสังคม (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ๒๕๕๑, หน้า ๘๕-๘๖)

สังคมเป็นเพียงหลักการ ๑ ใน ๓ หลักการใหญ่คือมนุษย สังคม และธรรมชาติ จึงจำเป็นต้องบูรณาการให้เข้าด้วยกัน ประคองเสา ๓ ต้นพังกันไว้เพื่อให้ครอบคลุมทั้งสังขารธรรมและจริยธรรม ซึ่งสัตว์ทั้งมวลต้องเข้าไปเกี่ยวข้อง

บทความนี้ศึกษาเกี่ยวกับความหมายของ “สังคม” ความเป็นมาของสังคมนุชนุชย์ในอัครคัมภีร์คัมภีร์พุทธธรรมเกี่ยวกับสวัสดิภาพของสังคม พุทธธรรมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคม พุทธธรรมเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคม พุทธธรรมเกี่ยวกับระเบียบทางสังคม และสังคมในอุดมคติของพระพุทธศาสนา

ความหมายของ “สังคม”

พจนานุกรม สารานุกรม นักปราชญ์และนักวิชาการได้ให้ความหมายของ “สังคม” ไว้ดังนี้ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ ได้นิยามคำว่า “สังคม” ไว้ว่า “คนจำนวนหนึ่งที่มีความสัมพันธ์ต่อกันตามระเบียบ กฎเกณฑ์ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญร่วมกัน เช่น สังคมชนบท; วงการหรือสมาคมของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เช่น สังคมชาวบ้าน, วิ. ที่เกี่ยวกับการพบปะสังสรรค์ หรือชุมนุมชน เช่น วงสังคม งานสังคม (ป.)” (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๖, หน้า ๑๑๕๕)

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้นิยามคำว่า “สังคม”

(Society) ไว้ว่า “คนจำนวนหนึ่งที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันตามระเบียบ กฎเกณฑ์ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญร่วมกัน” (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๓๒, หน้า ๓๗๑)

พจนานุกรม บาลี-ไทย สำหรับนักศึกษา ฉบับปรับปรุงใหม่ ได้ให้ความหมายว่า “สังคม คือ การไปร่วม, การเกี่ยวข้อง” (พระอัครคณาธิการ (ชวินทร์ สระคำ) และศ.พิเศษ ดร.จำลอง สารพัดนึก, ๒๕๔๘, หน้า ๔๓๑)

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี ได้กล่าวว่า “สังคม หรือ สังคมมนุษย์ คือการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ โดยมีลักษณะความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันหลายรูปแบบ เช่น อาชีพ อายุ เพศ ศาสนา ฐานะ ที่อยู่ อาศัย ฯลฯ สำหรับระบบสังคมที่รวมถึงสิ่งมีชีวิตประเภทอื่นนอกเหนือจากมนุษย์อาจใช้คำว่าระบบนิเวศ ซึ่งมีความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ กับสภาพแวดล้อม สังคมของมนุษย์เกิดจากกลุ่มบุคคลที่มีความสนใจร่วมกันไม่ว่าจะในด้านใด เช่น ประเทศ จังหวัด และอื่น ๆ และมักจะมีวัฒนธรรมหรือประเพณีรวมถึงภาษา การละเล่นและอาหารการกินของตนเองในแต่ละสังคม การที่มนุษย์รวมกันเป็นสังคมนั้น ช่วยให้มนุษย์สามารถสร้างและพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ให้ประสบความสำเร็จได้ ซึ่งอาจเป็นไปได้ถ้าต้องทำสิ่งนั้น โดยลำพัง ขณะเดียวกันสังคมที่พัฒนาหรือกำลังพัฒนาเป็นเมืองขนาดใหญ่ ซึ่งมีการใช้เทคโนโลยีช่วยในการทำงานอย่างมากรุนั้น ก็อาจส่งผลให้ประชากรที่ไม่สามารถปรับตัวตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง เกิดความรู้สึกโดดเดี่ยวหรือความรู้สึกว่าตนเองไม่มีส่วนร่วมในสังคมขึ้นมาได้” (<http://th.wikipedia.org/wiki/> (๑๒ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๕๔)

อาร์โนลด์ กรีน (Arnold Green) (อ้างในรศ.สุวิทย์ ไพทยวัฒน์และดร.สุจิตต์ เจนนพกาญจน์, ๒๕๔๘, หน้า ๖) ได้อธิบายความหมายของคำว่า “สังคม” ไว้ว่า “สังคม หมายถึง กลุ่มคนที่ใหญ่ที่สุดซึ่งแต่ละคนมีความรู้สึกว่าเขาเป็นสมาชิกของกลุ่ม ประกอบด้วย ประชากร การจัดระเบียบ เวลา สถานที่ และผลประโยชน์ มีการจัดระเบียบในการอยู่ร่วมกัน มีการแบ่งงานกันทำ มีอาณาบริเวณและอาศัยอยู่ในอาณาบริเวณนั้นอย่างถาวร มีการแบ่งปันผลประโยชน์เพื่อสนับสนุนให้สมาชิกสามารถดำรงชีวิตทางสังคมร่วมกันได้”

โธมัส ฟอร์ด ฮูลท์ (Thomas Ford Hault) (อ้างในรศ.สุวิทย์ ไพทยวัฒน์และดร.สุจิตต์ เจนนพกาญจน์, ๒๕๔๘, หน้า ๖) ได้กล่าวว่า “สังคม” หมายถึง “คนที่อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มและมีความสัมพันธ์ต่อกันทางสังคม กลุ่มมีความเป็นอิสระและสามารถดำรงอยู่อย่างถาวร ประกอบด้วยลักษณะพิเศษ ๓ ประการ ดังนี้

- ๑) มีดินแดน
- ๒) ประกอบด้วยบุคคลทุกเพศทุกวัย
- ๓) มีวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมที่มีลักษณะเป็นของตนเองโดยเฉพาะ”

เสฐียรโกเศศ (๒๕๑๕, หน้า ๑๔-๑๕) ได้ให้ความหมายว่า “สังคม คือ มนุษย์ที่รวมกันอยู่เป็นหมู่คณะ มีทั้งผู้หญิงและผู้ชาย ตั้งภูมิลำเนาเป็นหลักแหล่ง ณ ที่ใดที่หนึ่งเป็นประจำเป็นเวลานานตามสมควรพอจะเรียนรู้และปรับปรุงตนเองแต่ละคนได้และประกอบการงานเข้ากันได้ดี มีความสนใจร่วมกันในสิ่งอันเป็นมูลฐานแห่งชีวิต มีการครองชีพ ความปลอดภัยทางร่างกาย ความมีอนามัยและความมีไมตรีจิตต่อกัน และมีความรู้สึกว่าตนแต่ละคนก็เป็นหน่วยหนึ่งของส่วนรวม”

ดังนั้น สังคมจึงประกอบไปด้วย

๑) คนเพียงคนเดียวเป็นสังคมไม่ได้ อย่างน้อยต้องมีตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป และต้องมีทั้งเพศหญิงและเพศชาย

๒) คนจรจัดไม่มีหลักแหล่งแห่งที่เป็นที่อยู่อาศัย แม้จะมีรวมกันหลายคน ก็ไม่จัดเป็นสังคม

๓) คนที่เข้าไปคุ่มทรสพอยู่ร่วมกัน ณ ที่ใดที่หนึ่ง แม้จะมีความสนใจในสิ่งที่อยู่ร่วมกัน แต่ก็ขึ้นอยู่กับช่วงเวลา ไม่ได้อยู่เป็นประจำและมีเวลานานตามสมควร ก็ไม่จัดเป็นสังคม

๔) คนที่อยู่รวมกัน มีแต่ผู้ชายล้วน ๆ หรือผู้หญิงล้วน ๆ เช่น ทหารที่อยู่ในค่าย หรือนิสิตผู้หญิงที่อยู่ประจำในหอพักนิตินิต ก็ไม่จัดเป็นสังคม

บรรพต วีระสัย (๒๕๒๐, หน้า ๔๑) ได้ให้ความหมายว่า “สังคม ได้แก่ กลุ่มคนที่ใหญ่ที่สุดที่มักอยู่ร่วมกันอย่างถาวร มักจะมีความสนใจร่วมกันหรือคล้าย ๆ กัน อยู่ภายในพื้นที่เดียวกัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและมีความรู้สึกว่าเป็นกลุ่มเดียวกัน”

รศ.สุพัทธา สุภาพ (๒๕๔๑, หน้า ๓๒) กล่าวว่า “สังคม คือ

๑) เป็นกลุ่มคนขนาดใหญ่ที่ประกอบด้วยกลุ่มย่อย ๆ เช่น สังคมไทยประกอบด้วยกลุ่มคนไทย จีน แขก ฝรั่งเศส เป็นต้น

๒) กลุ่มคนขนาดใหญ่นี้มีอำนาจเหนือกลุ่มย่อย ๆ ในสังคมนั้น เช่น ไม่ว่าจะเป็กลุ่มไทย จีน แขก ฝรั่งเศส ฯลฯ จะต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์หรือกฎหมายไทย เช่น เสียภาษี เป็นทหาร ขับรถตามกฎจราจร เป็นต้น

๓) มีวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตของตนเอง คือมีความเป็นอยู่หรือการดำรงชีวิตคล้ายคลึงกัน เช่น คนที่อาศัยอยู่ในสังคมไทย จะพูดกันด้วยภาษาไทย มีขนบธรรมเนียม ค่านิยม การเมืองการปกครอง ศาสนา ฯลฯ คล้ายคลึงกัน

๔) มีอาณาเขต คือมีอาณาบริเวณที่ตั้งของสังคม

๕) เลี้ยงตัวได้ สามารถช่วยตัวเองให้อยู่รอดได้ เช่น สังคมไทยมีการทำนา ทำไร่ ทำเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพได้ ฯลฯ ไม่ต้องพึ่งพาสังคมอื่น ๆ ถ้าพึ่งก็พึ่งเพียงเล็กน้อย”

วิเชเสกรา (Wijesekera) (อ้างในอาจารย์กุสโล ภิกขุ, ๒๕๒๔, หน้า ๒๖-๒๗) ได้ให้ความหมายว่า “ในพระพุทธศาสนา คำว่า “สังคม” หมายรวมเอาสัตว์อื่น ๆ ทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็

มนุษย์หรืออมมนุษย์ (สัตว์เดรัจฉาน เปเรต อสุรกาย สัตว์นรก และเทวดา) เข้าไว้ด้วย เป็นความจริงว่า คนทั่วไปย่อมรับว่า กลุ่มชน หรือชุมชนมนุษย์ ในช่วงใดช่วงหนึ่ง หรือ ณ ที่ใดที่หนึ่งเป็นสังคม แต่ทว่าเมื่อพิจารณาหลักศีลธรรมของสังคมอันได้เบญจศีลมุงข้อที่ ๑ เว้นจากการฆ่าสัตว์ และเบญจธรรมมุงข้อที่ ๑ คือ เมตตากฎณา มีลักษณะเป็นสากล จะมองเห็นว่า ถ้าตัดคนมนุษย์ออกไปจากสังคม หรือไม่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม ทำให้ขาดความเหมาะสมและไม่มีความยุติธรรมต่อสรรพสัตว์ แสดงให้เห็นถึงความไม่เคารพต่อคุณค่าของชีวิตทุกชนิดในโลก”

จากความหมายของนักสังคมวิทยาหลายท่านดังกล่าวข้างต้น อาจสรุปได้ว่า “สังคม” คือ กลุ่มคนมากกว่า ๒ คนขึ้นไปมาอยู่รวมกันเป็นระยะเวลายาวนาน ในพื้นที่หรือขอบเขตที่กำหนด ประกอบด้วยสมาชิกทุกเพศทุกวัยที่มีการติดต่อสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยมีการจัดระเบียบทางสังคมและมีความสนใจร่วมกัน เช่น มีภาษาพูดเดียวกัน มีประวัติศาสตร์ร่วมกันหรือมีวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิตร่วมกัน แต่ในพระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญแก่สรรพสัตว์ในโลกอย่างเท่าเทียมกัน ทั้งอยู่ใน ๓๑ ภูมิ ซึ่งมีสัตว์นรก สัตว์เดรัจฉาน เปเรต อสุรกาย นรก และเทวดาพรหม โดยไม่คำนึงถึงเฉพาะสังคมมนุษย์ เป็นการแสดงจริยธรรมสากลและให้ความยุติธรรมแก่สรรพสัตว์ ดังกล่าว

ความเป็นมาของสังคมมนุษย์ในอัครคัมภีร์พุทธ

สังคมเกิดขึ้นมาพร้อมกับมนุษย์และมนุษย์จะมีความเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ ก็ต่อเมื่อเขาเหล่านั้นเจริญเติบโตภายในสังคมและได้เรียนรู้การขัดเกลาทางสังคมและได้วิวัฒนาการมาตามลำดับ นักปราชญ์บางกลุ่มมีความเห็นว่า สังคมเป็นผลของสัญญาที่มนุษย์ตกลงจัดทำขึ้นด้วยความสมัครใจของมนุษย์เอง เพื่อความสุขสมบูรณ์และความเป็นระเบียบ วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งสังคมขึ้น เพื่อขจัดซึ่งความโหดร้าย ความยุ่งยากซับซ้อน และความสับสนต่าง ๆ ตามสภาพธรรมชาติของมนุษย์ แนวความคิดของนักปราชญ์กลุ่มนี้เรียกกลุ่ม “ทฤษฎีสัญญาสังคม” (Social Contract Theories) ทฤษฎีเน้นถึงสภาพธรรมชาติ (State of Nature) กล่าวคือ ทฤษฎีนี้เชื่อว่ามนุษย์ดั้งเดิมนั้นอยู่รวมกันในสังคมเช่นปัจจุบัน คือมนุษย์ได้อาศัยอยู่ตามธรรมชาติ แต่เนื่องจากความชั่วร้าย ความยุ่งยากสับสน การเพิ่มจำนวนมนุษย์ ตลอดจนอารยธรรม เป็นเหตุให้มนุษย์จำเป็นต้องละทิ้งสภาพธรรมชาติ และสัญญาด้วยความสมัครใจที่จะรวมกันในสังคม ทั้งนี้โดยมุ่งหวังที่จะได้รับความคุ้มครองและประโยชน์สุขจากผู้ปกครองเป็นการตอบแทน

ในอัครคัมภีร์พุทธ แห่งทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค แสดงถึงทฤษฎีวิวัฒนาการเกี่ยวกับโลกและสังคม กล่าวคือ เมื่อโลกได้ก่อตัวขึ้นแล้ว พืชพันธุ์ธัญญาหารต่าง ๆ จากชนิดต่ำจนถึงระดับสูงก็พัฒนาเกิดขึ้นมาตามลำดับจนโลกมีความอุดมสมบูรณ์ ด้วยธัญญาหารประเภทต่าง ๆ มากมาย ชีวิต

เกษตรกรรมก็พัฒนาขึ้น ระบบครอบครัวของมนุษย์ก็เกิดตามมา เมื่อชีวิตครอบครัวเกิดขึ้นมาแล้ว เริ่มมีการเก็บกักคุณธัญญาหารไว้ ที่ดินหรือที่นาต้องมีการแบ่งปันกันไปในระหว่างเอกชนผู้เข้าจับจอง ตลอดจนถึงต้องทำเครื่องหมายกำหนดเขตแดนชัดเจน ดังนั้น การถือกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินจึงได้เกิดขึ้น ต่อจากนั้น ก็มีการบุกรุกละเมิดในสิทธิเกี่ยวกับทรัพย์สินของกันและกันด้วยอำนาจความโลภ ประชาชนเริ่มดิ้นรนกล่าวหาและฟ้องร้องกันในเรื่องละเมิด ด้วยเหตุนี้ ความวุ่นวายและยุติธรรมก็สืบคลานเข้ามาสู่ชีวิตมนุษย์ จนมีความจำเป็นต้องมีมาตรการการคุ้มครองและลงโทษ ในที่สุด ประชาชนได้คัดเลือกผู้ใดผู้หนึ่งขึ้นเป็นหัวหน้า แล้วมอบหน้าที่ให้เป็นผู้รักษาความยุติธรรม (ที.ปา., เล่ม ๑๑, ข้อ ๑๑๑-๑๔๐, หน้า ๘๖-๑๐๖)

สังคมมนุษย์ในอัครคณุตฺตฺรนี้ เป็นยุคสังคมเก็บของป่าและล่าสัตว์ (Gathering and Hunting Society) ซึ่งสมาชิกอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ มีจำนวนไม่มากนัก เดินทางเร่ร่อนไปเรื่อย ๆ เพื่อหาอาหารเลี้ยงชีพ ด้วยการล่าสัตว์และเก็บพืชผัก ผลไม้ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาเป็นอาหาร มีความเป็นอยู่แบบง่าย ๆ มีเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำมาหากิน ได้แก่ ก้อนหิน ขวาน ฆนุ หน้าไม้ และหอก สมาชิกส่วนใหญ่เป็นพี่น้องกัน การจัดระเบียบทางการปกครองยังไม่ปรากฏชัดเจน จะมีแต่ผู้นำหรือหัวหน้าเผ่าเท่านั้น และเป็นยุคสังคมกสิกรรม (Agricultural Society) ปัจจัยที่ทำให้เกิดสังคมประเภทนี้ คือการคิดค้นคันไถขึ้นมาใช้ทำให้การเพาะปลูกพืชมีประสิทธิภาพมากขึ้นกว่าการเพาะปลูกแบบดั้งเดิม ทำให้ผลผลิตมากเกินความต้องการ และสามารถเลี้ยงคนจำนวนมากที่ไม่ได้ประกอบอาชีพในการเพาะปลูกได้จึงทำให้เกิดเมืองขึ้นในสังคมประเภทนี้ กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในเมืองจะมีการประกอบอาชีพแตกต่างกัน เช่น อาชีพค้าขาย อาชีพช่างฝีมือ นักกฎหมาย นักการเมือง ทหาร เป็นต้น

นอกจากนั้น ยังแสดงถึงสถาบันทางสังคม ตั้งแต่สถาบันครอบครัว เศรษฐกิจ และการปกครองในขั้นพื้นฐาน ซึ่งได้พัฒนาขึ้นอย่างมากในยุคต่อ ๆ มา

พุทธธรรมเกี่ยวกับสวัสดิภาพของสังคม

เมื่อพระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นในศตวรรษที่ ๖ ก่อนคริสตกาล อินเดียตอนเหนือ มีการปกครองแยกออกเป็นรัฐราชาธิปไตยมากมาย เล็กบ้างใหญ่บ้างและยังมีรัฐสามัคคีธรรม (Republic) อีกจำนวนหนึ่ง ดังนั้น จึงไม่มีผู้ใดมีอำนาจสูงสุด

วรรณคดีบาลีกล่าวถึงการปกครองทั้ง ๒ แบบนี้ไว้ แต่ที่สำคัญก็คือว่าไม่ได้มีพระดำรัสของพระพุทธเจ้า แสดงความสูงต่ำของการปกครองทั้ง ๒ แบบนี้เลย ตามแนวพุทธมติ ความสำคัญในการปกครองขึ้นอยู่กับผู้ปกครอง หรือผู้บริหารว่าจะได้ประพฤติธรรมตามแนวการปกครอง (สทุทฺตมม) ที่ได้ประกาศไว้

พระพุทธองค์ทรงอุบัติในรัฐศากยะ ซึ่งเป็นรัฐที่ปกครองแบบสามัคคีธรรม ดังนั้น จึงทรงชื่นชมลักษณะการปกครองของชาววัชชีเป็นอย่างมาก เพราะมีการปกครองแบบเดียวกัน

ในมหาปริณีพพานสูตร ซึ่งพรรณนาถึงชีวิตในวันท้าย ๆ และการปรินิพพานของพระพุทธเจ้า กล่าวถึงหลักการบริหารธรรม ๗ (ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว) ทั้งของชาววัชชีและภิกษุ ซึ่งถือว่าเป็นคำสอนเพื่อสวัสดิภาพหรือความมั่นคงของสังคม

เมื่อแคว้นวัชชีปกครองโดยระบอบสามัคคีธรรมเช่นนี้แล้ว รัฐคู่อริยอมรับว่า จะเอาชนะด้วยการรบไม่ได้ นอกจากจะใช้การเกลี้ยกล่อม หรืออุบายให้แตกสามัคคี

มีเรื่องย่อ ๆ ว่า สมัยหนึ่ง พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่ภูเขาคิชฌกูฏ ใกล้กรุงราชคฤห์ พระเจ้าอชาตศัตรูกษัตริย์แห่งแคว้นมคธ ต้องการจะตีแคว้นวัชชีไว้ในอำนาจ จึงส่งวัสสการพราหมณ์ให้ไปเฝ้าพระพุทธเจ้า เล่าความให้ทราบแล้วให้วัสสการพราหมณ์ฟังดูว่า จะทรงพยากรณ์อย่างไร เพราะเชื่อว่า จะไม่ตรัสผิดความจริง วัสสการพราหมณ์เข้าไปเฝ้ากราบทูลเรื่องนั้น

พระพุทธเจ้าก็ตรัสถามพระอานนท์ว่า “อานนท์เธอเคยได้ยินมาหรือเปล่าว่า พวกวัชชีหมั่นประชุมกันเนื่องนิศย์”

พระอานนท์ กราบทูลว่า “เคยได้ยินพระเจ้าข้า”

พระพุทธเจ้า ตรัสว่า “๑. ตราบใดที่พวกวัชชีหมั่นประชุมกันเนื่องนิศย์ ก็ไม่มีวันเสื่อม มีแต่จะรุ่งเรืองอยู่ตราบนั้น

๒. ตราบใดที่พวกวัชชี พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ...

๓. ตราบใดที่พวกวัชชีไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ (อันขัดต่อหลักการเดิม) ไม่ล้มล้างสิ่งที่มีบัญญัติไว้ (ตามหลักการเดิม) ถือปฏิบัติมันตามวัชชีธรรม (หลักการ) ตามที่วางไว้เดิม...

๔. ตราบใดที่พวกวัชชีเคารพนับถือผู้ใหญ่ เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง...

๕. ตราบใดที่พวกวัชชีไม่ก้าวล่วงข่มเหง หรือจูดคร่ำจิ้นใจกุลผู้หญิง (ผู้หญิงที่มีสามีแล้ว) และกุลกุมารี (ผู้หญิงสาวที่ยังไม่มีสามี)...

๖. ตราบใดที่พวกวัชชีเคารพสักการะบูชาเจดีย์ (ปูชนียสถานและปูชนียวัตถุ ตลอดจนถึงอนุสาวรีย์ต่าง ๆ) ของชาววัชชีทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอก ไม่ปล่อยให้ธรรมิกพลีที่เคยให้เคยทำแก่เจดีย์เหล่านั้นเสื่อมทรามไป...

๗. ตราบใดที่พวกวัชชีจัดให้ความอารักขาคุ้มครองป้องกันอันชอบธรรมแก่พระอรหันต์ทั้งหลาย (หมายถึงบรรพชิตผู้ดำรงธรรมเป็นหลักใจของประชาชนทั่วไป) ตั้งใจว่า ขอพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังไม่ได้มาฟังมาสู่แคว้นแคว้น ที่มาแล้วพึงอยู่ในแคว้นแคว้นโดยผาสุก...” (ที.ม., เล่ม ๑๐,

ข้อ ๗๐, หน้า ๕๐)

พระพุทธโฆส กล่าวว่า วัสสการพราหมณ์ มหาอำมาตย์เจ้ามารยาของพระเจ้าอชาตศัตรู เมื่อได้ฟังพระดำรัสของพระพุทธเจ้า ก็ทำตัวเป็นแนวที่ ๕ ก่อให้เกิดความแตกสามัคคีขึ้นในหมู่ชาววัชชี ซึ่งมีผลทำให้แคว้นมคธสามารถผนวกแคว้นวัชชีไว้ในอำนาจได้ ในชั่วระยะเวลาเพียง ๒-๓ ปีเท่านั้น

พระพุทธเจ้า ทรงแสดงอภิธานิยธรรมแก่ภิกษุไว้ดังนี้

“๑. トラバドที่ภิกษุหมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ก็ไม่มีวันเสื่อม มิแต่จะรุ่งเรืองอยู่ตราบนั้น

๒. トラバドที่ภิกษุพร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่สงฆ์จะต้องทำ...

๓. トラバドที่ภิกษุไม่บัญญัติสิ่งที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงบัญญัติ ไม่ล้มล้างสิ่งที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้ สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลายตามที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้...

๔. トラバドที่ภิกษุเคารพนับถือภิกษุผู้เป็นเถระ ผู้รัตัญญู บวชนาน เป็นสังฆบิดร เป็นสังฆปริณายก เชื่อฟังถ้อยคำของท่านเหล่านั้น...

๕. トラバドที่ภิกษุไม่ลู่ออกตัดหา...

๖. トラバドที่ภิกษุยินดีในเสนาสนะป่า...

๗. トラバドที่ภิกษุตั้งสติระลึกไว้ในใจว่า เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายผู้มีศีลธรรม ซึ่งยังไม่มาขอให้มา ที่มาแล้วขอให้อยู่ผาสุก...” (ที.ม., เล่ม ๑๐, ข้อ ๖๘, หน้า ๘๖)

พระพุทธเจ้าครั้งตรัสหลักการนั้นแก่ชาววัชชีแล้ว ต่อมาจึงทรงแนะนำแก่คณะสงฆ์ เพื่อก่อให้เกิดสวัสดิภาพหรือความมั่นคงขึ้น แท้จริงแล้วการประพฤติปฏิบัติตามหลักการดังกล่าว ย่อมทำให้เกิดสวัสดิภาพแก่ทุกสังคมาอย่างแน่นอน

พุทธธรรมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคม

พระพุทธศาสนาแสดงความสัมพันธ์ทางสังคมไว้ ซึ่งคือ หลักที่ ๖ หมายถึงบุคคลประเภทต่าง ๆ ที่เราต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ทางสังคม คุณุทธิศที่ถูกรอบตัว

๑. สถาบันครอบครัว

๑.๑ สามี-ภรรยา ฟังปฏิบัติหน้าที่ต่อกันให้ถูกต้อง คือ

(๑) หน้าที่ที่สามีฟังปฏิบัติต่อภรรยา

๑. ยกย่องให้เกียรติสมฐานะที่เป็นภรรยา

๒. ไม่ดูหมิ่น

๓. ไม่นอกใจ

๔. มอบความเป็นใหญ่ในบ้าน

๕. หาเครื่องแต่งตัวมาให้ เป็นของขวัญตามโอกาส

(๒) หน้าที่ที่ภรรยาพึงปฏิบัติต่อสามี

๑. จัดงานบ้านให้เรียบร้อย

๒. สงเคราะห์ญาติมิตรทั้ง ๒ ฝ่ายด้วยดี

๓. ไม่นอกใจ

๔. รักษาทรัพย์สมบัติที่หามาได้

๕. ขยัน ช่างจัดช่างทำ เองงานทุกอย่าง

๑.๒ บิดามารดา-บุตรธิดา พึงปฏิบัติหน้าที่ต่อกันให้ถูกต้อง คือ

(๑) หน้าที่ที่บิดามารดาพึงปฏิบัติต่อบุตรธิดา

๑. ห้ามปรามป้องกันจากความชั่ว

๒. ดูแลฝึกอบรมให้ตั้งอยู่ในความดี

๓. ให้ศึกษาศิลปวิทยา

๔. เป็นธุระในเรื่องจะมีคู่ครองที่สมควร

๕. มอบทรัพย์สมบัติให้เมื่อถึงโอกาส

(๒) หน้าที่ที่บุตรธิดาพึงปฏิบัติต่อบิดามารดา

๑. ท่านเลี้ยงเรามาแล้ว เลี้ยงท่านตอบ

๒. ช่วยทำกิจธุระการงานของท่าน

๓. ดำรงวงศ์สกุล

๔. ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเป็นทายาท

๕. เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน

๒. สถาบันการศึกษา

ครูอาจารย์-ศิษย์ พึงปฏิบัติหน้าที่ต่อกันให้ถูกต้อง คือ

(๑) หน้าที่ที่ครูอาจารย์พึงปฏิบัติต่อศิษย์

๑. แนะนำฝึกอบรมให้เป็นคนดี

๒. สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง

๓. สอนศิลปวิทยาให้สิ้นเชิง

๔. ส่งเสริมยกย่องความดีงามความสามารถให้ปรากฏ

๕. สร้างเครื่องคุ้มภัยในสารทิศ คือสอนฝึกศิษย์ให้ใช้วิชาเลี้ยงชีพได้จริง และรู้จัก

ดำรงตนด้วยดี ที่จะเป็นประกันให้ดำเนินชีวิตดีงามโดยสวัสดิ์ มีความสุขความเจริญ

(๒) หน้าที่ที่ศิษย์พึงปฏิบัติต่อครูอาจารย์

๑. ลูกศิษย์รับ แสดงความเคารพ
๒. เข้าไปหา เพื่อบารุง รับผิดชอบ ปรึกษา ซักถาม รับคำแนะนำ เป็นต้น
๓. ฟังด้วยดี ฟังเป็น รู้จักฟังให้เกิดปัญญา
๔. ประนินับดี ช่วยบริการ
๕. เรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ เอาจริงเอาจังถือเป็นกิจสำคัญ

๓. สถาบันมิตร

มิตร-มิตร พึงปฏิบัติหน้าที่ต่อกันให้ถูกต้อง คือ

(๑) หน้าที่ที่มิตรพึงปฏิบัติต่อมิตร

๑. เพื่อแบ่งปัน
๒. พุดจามีน้ำใจ
๓. ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน
๔. มีตนเสมอ ร่วมสุขร่วมทุกข์ด้วย
๕. ซื่อสัตย์จริงใจ

(๒) หน้าที่ที่มิตรพึงปฏิบัติต่อมิตร

๑. เมื่อเพื่อนประมาท ช่วยรักษาป้องกัน
๒. เมื่อเพื่อนประมาท ช่วยรักษาทรัพย์สมบัติของเพื่อน
๓. ในคราวมีภัย เป็นที่พึ่งได้
๔. ไม่ละทิ้งในยามทุกข์ยาก
๕. นับถือตลอดถึงวงศ์ญาติของมิตร

๔. สถาบันแรงงาน

นายจ้าง-ลูกจ้าง พึงปฏิบัติหน้าที่ต่อกันให้ถูกต้อง คือ

(๑) นายจ้างพึงปฏิบัติต่อลูกจ้าง

๑. จัดงานให้ทำตามความเหมาะสมกับกำลัง เพศ วัย ความสามารถ
๒. ให้ค่าจ้างรางวัลสมควรแก่งานและความเป็นอยู่
๓. จัดสวัสดิการดี มีช่วยรักษาพยาบาลในยามเจ็บไข้ เป็นต้น
๔. มีอะไรได้พิเศษมา ก็แบ่งปันให้
๕. ให้มีวันหยุด และพักผ่อนหย่อนใจ ตามโอกาสอันควร

(๒) ลูกจ้างพึงปฏิบัติต่อนายจ้าง

๑. เริ่มทำงานก่อน

๒. เลิกงานที่หลัง

๓. เอาแต่ของที่นายให้

๔. ทำการงานให้เรียบร้อยและดียิ่งขึ้น

๕. นำความคิดของนายและกิจการ ไปเผยแพร่

๕. สถาบันศาสนา

พระสงฆ์-ชาวบ้าน พึงปฏิบัติหน้าที่ต่อกันให้ถูกต้อง คือ

(๑) หน้าที่ที่พระสงฆ์พึงปฏิบัติต่อชาวบ้าน

๑. ห้ามปรามสอนให้เว้นจากความชั่ว

๒. แนะนำสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดี

๓. อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี

๔. ให้ได้ฟัง ได้รู้สิ่งที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง

๕. ชี้แจงอธิบายทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง

๖. บอกทางสวรรค์ สอนวิธีดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จความสุขความเจริญ

(๒) หน้าที่ที่ชาวบ้านพึงปฏิบัติต่อพระสงฆ์

๑. จะทำสิ่งใด ก็ทำด้วยเมตตา

๒. จะพูดสิ่งใด ก็พูดด้วยเมตตา

๓. จะคิดสิ่งใด ก็คิดด้วยเมตตา

๔. ต้อนรับด้วยความเต็มใจ

๕. อุปถัมภ์ด้วยปัจจัย ๔ (ที.ปา., เล่ม ๑๑, ข้อ ๒๖๖-๒๗๒, หน้า ๒๐๔-๒๐๗)

พุทธธรรมเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม

ตามทัศนะของพระพุทธศาสนา การเปลี่ยนแปลงของสังคมเป็นปรากฏการณ์ที่จำต้องเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงมีทั้งปัจจัยภายนอกและภายใน ดังนี้

ปัจจัยภายนอก รวมเอาปัจจัยทางการเมือง ทางสังคมและทางเศรษฐกิจเหมือนอย่างพระพุทธองค์ตรัสไว้ในทิมณิกาย สีลขันธวรรค ว่า “ความเป็นไปของสังคมขึ้นอยู่กับสภาพภายในสังคม ยามใดที่บ้านเมืองไม่มีปัญหาทางเศรษฐกิจและการเมือง สังคมจะดำเนินไปอย่างเป็นปกติ แต่ยามใดที่บ้านเมืองประสบปัญหาทางเศรษฐกิจและการเมือง ยามนั้นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจะดำเนินไปในลักษณะที่เป็นปัญหา ไม่สงบราบรื่น ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของผู้ปกครองที่จะต้องดูแลสอดส่องให้การเปลี่ยนแปลงเป็นไปในทางที่เหมาะสมและเกิดความเป็นปกติในสังคม” (ที.สี., เล่ม ๕, ข้อ ๒๐๖, หน้า ๑๗๑-๑๗๓)

นอกจากนี้ พระพุทธศาสนายอมรับปัจจัยอย่างอื่นอีก เช่น ปัจจัยเกี่ยวกับอุณหภูมิลิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ลมฟ้าอากาศและฤดูกาล ปัจจัยเกี่ยวกับชาติพันธุ์และการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม อันเกิดจากการสมาคมติดต่อกับสังคมอื่น ๆ (ที.เส.อ., เล่ม ๒, ข้อ ๑๒)

ปัจจัยภายใน หมายถึงการเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพภายในของบุคคล โดยอาศัยการฝึกหัดทางจิตและทางศีลธรรม ปัจจัยภายในเกี่ยวข้องกับจิตใจหรือทัศนคติของบุคคลนั่นเอง พระพุทธศาสนายอมรับว่า ปัจจัยทางจิตใจเป็นแหล่งสังคมอย่างหนึ่งสำหรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ถ้าบุคคลได้รับการฝึกหัดในทิศทางที่ถูกต้อง สังคมก็จะเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ถูกต้องเช่นกัน (คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจโครงการศึกษาเพื่อเสนอหลักวิชาการตามแนวพุทธศาสตร์, ๒๕๒๖, หน้า ๖๘-๗๐)

พระพุทธศาสนาไม่ได้ต่อต้านการเปลี่ยนแปลงของสังคม แต่ส่งเสริมให้สังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น พระพุทธศาสนาสอนให้พยายามเข้าใจว่าปรากฏการณ์ทุกอย่างในโลกรวมถึงสังคมด้วยล้วนมีการเปลี่ยนแปลงและไม่เที่ยงแท้ถาวร การเปลี่ยนแปลงนี้เนื่องจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอก พระพุทธศาสนาเห็นความสำคัญของปัจจัยภายในเป็นพิเศษ เพราะปัจจัยภายในที่ทำการเปลี่ยนแปลงของตัวบุคคลมาสู่สังคมโดยตรง ถ้าบุคคลมีการพัฒนาทางจิตใจสูงขึ้นแล้ว สังคมจะเปลี่ยนแปลงอย่างไรก็จะไม่เป็นปัญหาสามารถปรับตัวได้กับทุกสภาพการณ์ของสังคม ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมที่เกิดขึ้นทั่วไปนั้น ส่วนหนึ่งเกิดจากการที่บุคคลปรับตัวไม่ได้กับจังหวะการเปลี่ยนแปลงและขาดความเข้าใจกฎไตรลักษณ์หรือสามัญลักษณ์ ซึ่งประกอบด้วย อนิจจา (ความไม่เที่ยง, ความไม่คงที่, เป็นของชั่วคราว) ทุกขตา (ความเป็นทุกข์, เปลี่ยนแปลงไป จะทำให้คงอยู่ในสภาพนั้นไม่ได้) และอนัตตา (ความไม่ใช่ตัวตน, ไม่อยู่ในอำนาจ) เป็นทฤษฎีอธิบายการเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งอย่างละเอียด การแก้ไขปัญหอะไรก็ตามจะต้องค้นหาสาเหตุให้พบเสียก่อน แล้วจึงจะแก้ไขได้ ถ้าค้นหาสาเหตุไม่พบแล้ว จะไม่สามารถแก้ไขปัญหาใด ๆ ได้เลย

พุทธธรรมเกี่ยวกับความเป็นระเบียบของสังคม

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ต้องอยู่ร่วมกัน เป็นหมู่เป็นพวก แต่เมื่อมนุษย์ยังอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนส่วนน้อย ปัญหาในสังคมก็ไม่สู้มีหรือมีขึ้นก็คงเป็นเรื่องเล็กน้อยไม่ยุ่งยากและสามารถแก้ไขตกลงกันได้ ครั้นต่อมาเมื่อมนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นชุมชนหมู่ใหญ่ ปัญหาของสังคมก็เกิดมากขึ้นและความยุ่งยากก็มีมากขึ้น เช่น เกิดมีการลักขโมยกัน หยิบฉวยยึดถือเอาข้าวของที่เขามิได้ให้ เจ้าของมิได้อนุญาต กล่าวถ้อยคำเท็จเป็นมุสาวาททั้งที่รู้อยู่ เกิดมีการฆ่ากัน ทำสัตว์มีชีวิตให้ตกลงสิ้นชีวิตไป มีผู้ประพฤติดินกามด้วยการคบหาสมสู่ภรรยาของคนอื่น เมื่อเกิดมีปัญหาและความยุ่งยากใน

การอยู่ร่วมกันเช่นนี้ ก็จำเป็นต้องมีข้อตกลงหรือบัญญัติสำหรับชุมชนเกิดขึ้น เพื่อให้ทุกคนที่อยู่ร่วมยึดถือปฏิบัติและในขณะที่เดียวกันก็ยกย่องบุคคลสามารถผู้หนึ่งในชุมชนนั้นขึ้นเป็นหัวหน้า เป็นผู้ดูแลรักษาให้เป็นไปตามบัญญัติที่ตกลงกันกำหนดขึ้นไว้ เรียกบุคคลผู้นั้นว่า “มหาสมมต” แปลว่าบุคคลซึ่งคนส่วนมากยกย่องขึ้นบ้าง เรียกว่า “ชัตติยะ” (กษัตริย์) แปลว่าบุคคลผู้เป็นอธิบดีของเขตคือท้องถิ่นบ้าง และเรียกว่า “ราชา” แปลว่า ผู้ทำให้ประชาชนพอใจโดยธรรมบ้าง และมีเรื่องเล่าสืบมาว่า ครั้นต่อมาตลอดเวลาด้านกาลนาน เมื่อมหาสมมต ราชาผู้ชัตติยะนั้น ได้รับมูรธาภิเษกแล้วอยู่รักษาอุโบสถในวันอุโบสถ ก็มีจักรวรรดิเกิดขึ้น จึงทรงเป็นพระราชจักรพรรดิ เสร็จไปทรงสั่งสอน (บัญญัติ ๕ ข้อ) เผยแพร่ทั่วไปตลอดทั้ง ๔ ทิศ ว่า ๑) ไม่ควรฆ่าสัตว์ ๒) ไม่ควรถือเอาของที่เจ้าของมิได้ให้ ๓) ไม่ควรประพฤตินอกใจในกาม ๔) ไม่ควรพูดเท็จ และ ๕) ไม่ควรดื่มน้ำเมา จึงเกิดบัญญัติเป็นระเบียบปฏิบัติของสังคมขึ้น และเมื่อทุกคนปฏิบัติตามบัญญัติ สังคมก็มีความเป็นระเบียบ ชุมชนก็อยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข (ธนิต อยู่โพธิ์, ๒๕๒๕, หน้า ๑-๒)

สังคมย่อมจะเป็นระเบียบไม่ได้ ถ้าปราศจากการปฏิบัติตามศีล ๕ มีเนื้อความที่กล่าวถึงศีล ๕ ไว้ดังนี้ “หญิงหรือชายเป็นผู้ถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ ถึงพระธรรมเป็นสรณะ ถึงพระสงฆ์เป็นสรณะ พึงเว้นขาดจากปาณาติบาต เว้นขาดจากอทินนาทาน เว้นขาดจากกาเมสุมิฉฉาจาร เว้นขาดจากมุสาวาท เว้นขาดจากสุราเมรัยและสิ่งมีนเมาอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ผู้นั้นย่อมเข้าถึงสุคติอย่างเดียว ไม่เข้าถึงทุกคติ” (อง.ปญจก., เล่ม ๒๒, ข้อ ๑๒, หน้า ๓๓)

ศีล ๕ นี้เป็นข้อกำหนดอย่างต่ำที่สุดในทางปฏิบัติหรือข้อกำหนดอย่างต่ำสำหรับความประพฤติของมนุษย์ ที่จำเป็นสำหรับที่จะทำให้สังคมมนุษย์อยู่ร่วมกันโดยปกติสุข แต่ทุกคนจะมีชีวิตที่ไม่ก่อโทษภัยให้แก่กันและกัน

การละเมิดศีล ๕ ย่อมจะเป็นพื้นฐานที่จะนำไปสู่การประกอบอาชญากรรมได้ ฉะนั้นการประพฤตินอกใจไม่ให้ละเมิดศีล ๕ จึงเป็นการป้องกันที่จะไม่ให้บุคคลกลายเป็นอาชญากรหรือประกอบอาชญากรรมได้วิธีหนึ่ง กระนั้นก็ตาม นอกจากศีล ๕ จะเกี่ยวข้องกับอาชญากรรมแล้ว ศีล ๕ ก็ยังเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์โยงไปเกี่ยวข้องกับกฎหมายอาญาของไทยด้วย ซึ่งจะได้เปรียบเทียบให้เห็นถึงความเกี่ยวเนื่องกันดังต่อไปนี้

๑) การละเมิดศีลข้อปาณาติบาต ซึ่งเป็นการเบียดเบียน ทำร้ายฆ่าผู้อื่น ก็จะเกี่ยวข้องกับประมวลกฎหมายอาญา หมวดความผิดต่อชีวิต และความผิดต่อร่างกาย ยกตัวอย่าง เช่น

มาตรา ๒๘๘ ผู้ใดฆ่าผู้อื่น ต้องระวางโทษประหารชีวิต จำคุกตลอดชีวิต หรือจำคุกตั้งแต่ ๑๕ ปีถึง ๒๐ ปี

มาตรา ๒๘๕ ผู้ใดทำร้ายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่กาย หรือจิตใจของผู้อื่นนั้น ผู้ที่กระทำความผิดฐานทำร้ายร่างกาย ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๒ ปี หรือปรับไม่เกิน ๔,๐๐๐

บาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

ดังนั้น ในทางกลับกัน จะเห็นได้ว่า ผู้กระทำความผิดทางอาญาตามมาตรา ๒๘๘ และมาตรา ๒๘๕ นี้ ย่อมจะเป็นผู้ละเมิดศีลข้อปาณาติบาต ด้วยเหมือนกัน

๒) การละเมิดศีลข้ออทินนาทาน ซึ่งหมายถึง การลักขโมย ทรัพย์สินของผู้อื่น การละเมิดศีลข้อนี้จึงมีความผิดทั้งทางคดีอาญาด้วย ตามประมวลกฎหมายอาญา หมวดความผิดฐานลักทรัพย์ และวิงราวทรัพย์ ยกตัวอย่าง เช่น

มาตรา ๓๓๔ ผู้ใดเอาทรัพย์ของผู้อื่น หรือที่ผู้อื่นเป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วยไปโดยทุจริต ผู้นั้นกระทำความผิดฐานลักทรัพย์ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๓ ปี และปรับไม่เกิน ๖,๐๐๐ บาท

มาตรา ๓๓๖ ผู้ใดลักทรัพย์โดยฉกเอาซึ่งหน้า ผู้นั้นกระทำความผิดฐานวิงราวทรัพย์ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๕ ปี และปรับไม่เกิน ๑๐,๐๐๐ บาท

ดังนั้น การกระทำความผิดทางอาญาเหล่านี้ ก็ย่อมหมายถึงเป็นการละเมิดศีลข้อ ๒ ด้วยเหมือนกัน ต่างกันเพียงแต่กฎหมายบางมาตราอนุญาตให้ยอมความกันได้ขณะที่ศีล ๕ ไม่มีการยอมความดังในกฎหมายเท่านั้นเอง

๓) การละเมิดศีลข้อกามสุมิฉฉาจาร กล่าวคือ การละเมิดความสัมพันธ์ทางเพศกับสามีหรือภรรยาหรือ ชาย หญิงที่มีเจ้าของและไม่อนุญาตให้ล่วงละเมิดได้ การละเมิดศีลข้อนี้จึงอาจจะมี ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา หมวดความผิดเกี่ยวกับเพศ ตัวอย่างเช่น มาตรา ๒๗๖ ผู้ใดข่มขืนกระทำชำเราหญิงซึ่งมิใช่ภริยาของตน โดยขู่เข็ญด้วยประการใดๆ โดยใช้กำลังประทุษร้าย โดยหญิงอยู่ในภาวะที่ไม่สามารถขัดขืนได้ หรือโดยทำให้หญิงเข้าใจผิดว่าเป็นบุคคลอื่น ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ ๔ ปีถึง ๒๐ ปี และ ปรับตั้งแต่ ๘,๐๐๐ บาท ถึง ๔๐,๐๐๐ บาท มาตรา ๒๗๗ ผู้ใดกระทำชำเราเด็กหญิงอายุยังไม่เกิน ๑๕ ปี ซึ่งมิใช่ภริยาของตน โดยเด็กหญิงนั้นจะยินยอมหรือไม่ก็ตาม ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ ๔ ปีถึง ๒๐ ปี และปรับตั้งแต่ ๘,๐๐๐ บาทถึง ๔๐,๐๐๐ บาท

จะเห็นได้ว่า การละเมิดศีลข้อที่ ๓ นี้ก็ย่อมเกี่ยวข้องกับการกระทำผิดกฎหมายอาญา จะต่างกันก็แต่เพียงรายละเอียดที่ยอมความกันได้ในบางกรณีเท่านั้น แต่ในทางศีลธรรมซึ่งเป็นเรื่องของศีลธรรมทางจิตใจซึ่งไม่มีการยอมความกัน

๔) การละเมิดศีลข้อมูสาวาท กล่าวคือ การกล่าวคำเท็จ การโกหก หลอกหลวง ตุ่มตุ้น ย่อม จะมีความผิดที่เข้ากับกฎหมายอาญา หมวดความผิดฐานฉ้อโกง เช่น มาตรา ๓๔๑ ผู้ใดโดยทุจริต หลอกหลวงผู้อื่นด้วยการแสดงข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อความจริงซึ่งควรบอกให้แจ้ง และ โดยการหลอกหลวงดังว่านั้นได้ไปซึ่งทรัพย์สินจากผู้ถูกหลอกหลวงหรือบุคคลที่ ๓ หรือทำให้ผู้ถูก หลอกหลวงหรือบุคคลที่ ๓ ทำถอน หรือ ทำลายเอกสารสิทธิ ผู้นั้นกระทำความผิดฐานฉ้อ โกง ต้อง ระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๓ ปี หรือปรับไม่เกิน ๖,๐๐๐บาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

จะเห็นได้ว่า คีลข้อนี้ แม้ผู้อื่นหรือบุคคลที่ ๓ เชื่อถ้อยคำหรือข้อความนั้นก็เป็นการละเมิด คีลข้อนี้แล้ว แต่ในทางกฎหมายผู้อื่นหรือบุคคลที่ ๓ ต้องหลงเชื่อและได้ทรัพย์สินไปด้วยจึงจะมีความผิดตามมาตรา ๓๓๓ นั้นจะเห็นได้ว่า คีลข้อนี้ครอบคลุมได้ลึกซึ้งกว่าทางกฎหมาย เนื่องจากคีลไม่จำเป็นต้องอาศัยการพิสูจน์ความผิดอย่างเช่นทางกฎหมายนั่นเอง

๕) การละเมิดคีลข้อสุราเมรัย ฯ ซึ่งหมายถึง สุรา และสิ่งมีนเมาทุกชนิดรวมทั้งยาเสพติดด้วย แม้การดื่มสุราและของมีนเมาบางชนิดอาจจะไม่ผิดกฎหมายอาญา แต่ การดื่มสุรามาก ๆ ก็มักจะนำไปสู่การก่ออาชญากรรมได้เหมือนกัน อนึ่ง การเสพสิ่งเสพติดก็เป็นความผิด ตาม พรบ. ยาเสพติดได้ด้วย (พระมหาศุเทพ สุวณฺโณ, ๒๕๔๘, หน้า ๕๐-๕๑)

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่า อาชญากรรมกับคีล ๕ มีความเกี่ยวเนื่องกันทางด้านแง่มุมของการกระทำผิดที่มีมิติทางการละเมิดที่คาบเกี่ยวกันอยู่ เพราะการละเมิดคีล ๕ นั้นเป็นพื้นฐานที่อาจนำไปสู่การกระทำความผิดทางอาญาได้ด้วย กล่าวคือ ในการละเมิดคีล ๕ บางกรณี อาจจะเป็นการละเมิดคีลในทางพระพุทธศาสนา และอาจมีความผิดทางอาญาก็ด้วย เช่น การผิดคีลข้อที่ ๔ กล่าวคือ การพูดปด ขณะเดียวกันก็อาจทำให้ผู้ละเมิดคีลข้อนี้มีความผิดอาญาฐานนอ โกงอีกด้วย ขณะเดียวกัน การกระทำความผิดทางอาญาที่อาจเป็นการละเมิดคีล ๕ ในตัวไปด้วยเช่นกัน ดังตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๑ แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการละเมิดคีล ๕ กับความผิดตามกฎหมายอาญา

การละเมิดคีล ๕	ความผิดตามกฎหมายอาญา
๑. การเบียดเบียน, การทำร้ายร่างกาย, การฆ่า	หมวดความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย
๒. การลักทรัพย์, การนอ โกง, การขโมย	หมวดความผิดเกี่ยวกับทรัพย์
๓. การประพฤตินอกใจ, การข่มขืนชำเรา	หมวดความผิดเกี่ยวกับเพศ
๔. การโกหก, หลอกลวง, แก้งตุ้มตุ๋น	หมวดความผิดฐานนอ โกง
๕. การติดสุรา, ยาเสพติด	ความผิดตาม พ.ร.บ. ยาเสพติด

สังคมนาในอุดมคติของพระพุทธศาสนา

ทุกสังคมนาข้อมประสบปัญหาด้วยกันทั้งนั้น จึงหวังที่ให้สังคมนาของตนเองเป็นสังคมนาในอุดมคติ ซึ่งสมบูรณ์พร้อมไปทุกอย่าง มีแต่ความสุข สงบ สุข ความยุติธรรม ความเมตตา กรุณา เอื้ออาทรต่อกัน เพียงพร้อมไปด้วยวัตถุเครื่องใช้สอย แนวคิดเรื่องสังคมนาในอุดมคตินี้มีอยู่ทั่วไปทั้งในปรัชญาและศาสนา คือ อุดมรัฐของเพลโต ยูโทเปียของโธมัส มอร์ สังคมนาคอมมิวนิสต์ของคาร์ล มากซ์ อาณาจักรพระเจ้าในศาสนาคริสต์ รัฐอิสลามในศาสนาอิสลาม โดยเฉพาะพระพุทธศาสนา สังคมนาใน

อุดมคติ คือสังคมยุคพระศรีอารีย์นั่นเอง

สภาพการณ์สังคมในอุดมคติคือยุคพระเมตไตรยหรือพระศรีอารีย์ ซึ่งได้มีการศึกษาประมวลไว้ มีดังนี้ (มานพ นักการเรียน, ๒๕๔๕, หน้า ๗๒-๗๔)

๑. ด้านสุขอนามัย

ในยุคพระเมตไตรย มนุษย์ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ จะมีโรคเพียง ๓ อย่าง คือ ๑) อิจฉาโรค โรคอยากกินอาหาร ๒) อนสนโรค โรคที่เกิดจากการบริโภคอาหารจนอิ่มแล้วเกิดความง่วงเหงาเซื่องซึม และ ๓) ชราโรค โรคชรา

๒. ด้านการแต่งงาน

หญิงอายุ ๕๐๐ ปีจึงมีสามี ชายจะมีภรรยาเพียงคนเดียว หญิงจะมีสามีเพียงคนเดียว ชายจะไม่มีการประพฤตินอกใจภรรยาของตน หญิงจะไม่มีการประพฤตินอกใจสามีของตน สามีภรรยาไม่มีการทะเลาะวิวาทกัน พุดจากันด้วยถ้อยคำไพเราะเสนาะโสต สถาบันครอบครัวจึงมีแต่สันติสุข

๓. ด้านทรัพย์สิน

ทรัพย์สมบัติจะมีแก่บุคคลทั่วไปไม่มีความเลื่อมล้ำทางฐานะทรัพย์สิน ได้สิ่งของตนเองปรารถนาซึ่งสิ่งเหล่านี้มีพร้อมแล้วที่ไม่กัลปพฤกษ์ ทุกคนแต่งตัวไปเที่ยวกันอย่างสนุกสนาน ไม่ต้องกังวลแสวงหาทรัพย์สมบัติ ชายไม่ต้องประกอบอาชีพเช่น การทำนาการค้าขายหญิงก็เช่นกัน ไม่ต้องประกอบอาชีพเช่น ปั่นด้าย ชายหญิงนุ่งห่มผ้าอันสิ้นทิพย์ บริโภคเครื่องทิพย์ มีแต่จะนั่งนอนเล่น ฟังเพลงร้องเพลงตามที่ตนเองชื่นชอบ ทุกคนมีที่พักอาศัยและทรัพย์สมบัติอื่น ๆ เหมือนกัน ไม่มีคนยากจนไร้ทรัพย์ ทั้งไม่มีการทะเลาะวิวาทเรื่องที่บ้านที่ไรที่นา และทรัพย์สินอื่น ๆ

๔. อาชญากรรม

ในยุคพระเมตไตรย มนุษย์มีแต่ความสุข ห่างไกลจากกิลยुक ปราศจากการรบราฆ่าฟันกัน การฆ่าสัตว์ตัดชีวิต การหลอกลวง น้อตระบัด ลกชิงวิ่งราวทรัพย์สิน มนุษย์ยุคนี้ชวนขวยประจบแต่กุศลกรรมกันทั้งสิ้น

๕. สิ่งแวดล้อม

แผ่นดินจะเรียบราบเป็นหน้ากลอง ฤดูหนาวก็จะไม่หนาวนัก หนาวแต่พอประมาณ ฤดูร้อนก็จะไม่ร้อนนัก ร้อนพอประมาณ ฝนจะตกเฉพาะฤดูฝน ตกไปเสียทุกที่ ไม่มีพายุร้ายพัดกระหน่ำจนบ้านเรือนพัง แม่น้ำ ห้วย หนอง คลอง บึง มีน้ำเต็มเปี่ยม น้ำนั้นเย็นใสจืดสนิทบริสุทธิ์สะอาด ผึ้งทั้ง ๒ เต็มไปด้วยทรายขาวสะอาด มีต้นไม้ ออกดอกออกผลทั่วไปหมด

๖. พืชพันธุ์ธัญญาหาร

ในยุคพระศรีอารีย์ ข้าวสาลีเมล็ดเดียวตกลงไปบนแผ่นดินจะงอกขึ้นตั้งปล้องแตกหน่อเป็นกอ ๆ ได้เมล็ดข้าวเป็นจำนวนมาก (คัมภีร์ระบุว่า ได้เมล็ดข้าว ๒,๒๒๐ เกวียน กับ ๑๖ สัด) ต้นไม้

ทั้งหลายจะงาม ออกดอกออกผลสุกห้ามทุกฤดูกาล

บทสรุป

สังคมเกิดขึ้นมาพร้อมกับมนุษย์และมนุษย์จะมีความเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ ก็ต่อเมื่อเขาเหล่านั้นเจริญเติบโตภายในสังคมและได้เรียนรู้การขัดเกลาทางสังคมและได้วิวัฒนาการมาตามลำดับแต่พระพุทธศาสนาได้ขยายขอบเขตของสังคม ไม่ใช่เฉพาะสังคมมนุษย์เท่านั้น แต่รวมถึงสรรพสัตว์ ซึ่งอยู่ใน ๓๑ ภูมิ ซึ่งมีสัตว์นรก สัตว์เดรัจฉาน เปรต อสุรกาย นรก เทวดาและพรหม (ซึ่งเป็นเทวดาชั้นสูง)

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาเพื่อสังคม จึงมีคำสอนที่แก้ไขปัญหาหรือทุกข์สังข์ของสังคม เช่น ปัญหาความรุนแรงทางครอบครัว ปัญหาความอยุติธรรมทางสังคม ปัญหามลพิษทางสิ่งแวดล้อม ปัญหาทางเศรษฐกิจ ปัญหาทางการเมือง ซึ่งทุกข์สังข์ของปัจเจกบุคคลก็รวมอยู่ด้วยและสามารถดำเนินควบคู่กันไป

จึงเป็นอันหวังได้ว่า ทุกคนปรารถนาให้สังคมของตนเองเป็นสังคมในอุดมคติ ซึ่งสมบูรณ์พร้อมไปทุกอย่าง มีแต่ความสงบสุข ความเจริญก้าวหน้า ความยุติธรรม ความเมตตากรุณาเอื้ออาทรต่อกัน เพียบพร้อมไปด้วยวัตถุเครื่องใช้สอยเพื่อช่วยอำนวยความสะดวกให้แก่ทุกคน

บรรณานุกรม

การศาสนา, กรม. (๒๕๓๐). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับสังคายนา ในพระบรมราชูปถัมภ์ พุทธศักราช ๒๕๓๐*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.

คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจโครงการศึกษาเพื่อเสนอหลักวิชาการตามแนวพุทธศาสตร์. (๒๕๒๖).

สังคมวิทยาตามแนวพุทธ. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

ชนิด อยู่โพธิ์ (๒๕๒๕). *อานิสงคคีล ๕*. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิวพร.

บรรพต วีระชัย. (๒๕๒๐). *สังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (๒๕๕๑). *พุทธวิธีบริหาร*. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระอุตรคณาธิการ (ชวินทร์ สระคำ) และศ.พิเศษ ดร.จำลอง สารพัตน์ก. (๒๕๔๘). *พจนานุกรมบาลี-ไทย สำหรับนักศึกษา ฉบับปรับปรุงใหม่* กรุงเทพฯ : บริษัท ธรรมสาร จำกัด.

มานพ นักการเรือน. (๒๕๔๕). *พุทธทำนายและโลกพระอารีย์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๓๒). *พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์ พรินติ้ง กรุ๊ป จำกัด.

_____. (๒๕๕๖). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔*. กรุงเทพฯ : บริษัท ศิริ

วัฒนาอินเตอร์พรีนซ์ จำกัด (มหาชน).

วิเชเสเกรา. (๒๕๒๔). *พระพุทธศาสนากับสังคม*. แปลโดย อาจารย์กุสโล ภิกขุ. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุเทพ สุวณฺโณ, พระมหา. (๒๕๔๘). *อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา*. นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ในพระราชูปถัมภ์.

สุพีตรา สุภาพ, รศ. (๒๕๔๑). *สังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ : บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.

สุวิทย์ ไพบยวัฒน์, รศ.และ สุดจิตเจนนพกาญจ, ดร. (๒๕๔๘). *มนุษย์กับสังคม. ในเอกสารการสอนชุดวิชาสังคมมนุษย์ หน่วยที่ ๑-๘*. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

เสฐียร โกเศศ. (๒๕๑๕). *เรื่องวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: อมรการพิมพ์.

<http://th.wikipedia.org/wiki/> (๑๒ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๕๔)